

שנה רביעית

ברקאי

דף הרחבות – שבת וינפ(ו)ש

1. איך מביט הילד הדתי על הילד החילוני ועל שבתו החילונית? הוא פשוט לא רואה אותו. גם בימי חול הילדים הדתיים והחילונים חיים בקהילות נפרדות. אבל אפילו אלה שמשחקים ביחד בחצר הכית המשותף, מתרחקים זה מזה במשך השבת. סדר-היום השונה מכתוב את ההתרחקות הזו. גם הרגלי החיים.

איך יבוא הילד הדתי לביתו של הילד החילוני בשבת, כשהטלוויזיה או מערכת הסטריאו פועלות? איך יבוא הילד החילוני אל ביתו של הילד הדתי בשבת, כשכולם לבושם שם כאילו הם הולכים לחתונה? ומה מותר לעשות שם בשבת ומה אסור?

והנה בא השיר הקטן הזה, ומספר לילד הדתי שגם לילד החילוני יש שבת. שבת שבה נוסעים לירקון ושמים בסירה וקוטפים פרחים וקונים בלון. הילול שבת היסטרי. ובכל זאת, אף שזו אינה שבת לפי ההלכה, עולים מכל שורה ניהוחות של רוגע (...)

אזמרים שאנחנו, החילונים והדתיים, עם אחד. אבל בשבת אנחנו ממש שני עמים. שני עמים שלא נפגשים.

עם אחד שלא קוטף פרחים מוגנים, ועם שני שלא קוטף פרחים בכלל.

שני עמים – שבת אחת.

ולכל שבת יש מוצאי-שבת.

(אורי אורבך¹, מתוך: היום השביעי, עמ' 203-200)

2. "מאי וינפש? מלמד שיום השבת מקיים כל הנפשות".

ששת הימים שעיקרם בעמל ובעבודה, יש בהם משום שעבודן של הנפשות לדברים לא להן, משום הרחקת מתוך-תוכן, מיסוד האלוהי; וביום השביעי שבות הנפשות לעצמן.

אלה המצויים אצל ספרות ההגות המודרנית יודעים, שאחת הבעיות המרכזיות המעסיקות כיום את אנשי הרוח היא בעיית ההתנכרות, כלומר, התופעה, שעבודתו ועיסוקו של האדם, בן הציוויליזציה המודרנית, הופכים אותו נוכרי לעצמו, נוכרי לפנימויותו ולסביבתו הקרובה, המשפחתית. עיקרון ההינפשות, במובן שהוא חזרת האדם לנפשו, נעשה כאן לעיקרון בעל חשיבות רבה לגבי האדם בן-זמננו. לכן יום השבת הוא יום של קירוב והתכנסות. הוא נועד לחזק את נשמת האדם, להחזירו אל רבדי נפשו הפנימיים ולכלל הקרוב אליו מבחינה פנימית.

(יוסף שכטר², ממך אליך: ספר השבת, תל אביב תשע"א, עמ' 201)

¹ אורי שרגא אורבך (ישראל, 1960-2015) היה השר לאזרחים ותיקים וח"כ מטעם סיעת הבית היהודי. לפני כניסתו לחיים הפוליטיים התפרסם כסופר, עיתונאי, בעל טור, סאטיריקן, פובליציסט ומאנשי התקשורת הבולטים בציבור הדתי לאומי.

² ד"ר יוסף שכטר (נולד ב-1901 בגליציה המזרחית, נפטר בישראל ב-1994) היה פילוסוף, רב, מוסמך לדיונות, תאולוג, הוגה דעות ומחנך ישראלי.

3. ביום השביעי לא עשה אלוקים דבר ולא ברא מאומה, רק שבת מכל מלאכתו אשר עשה; וינפש. נשאלת השאלה, מה עשה, אם כן, בשבת? הרי לא התבטל, ומן הסתם גם לא הלך לו לטייל ביקומים אחרים, טובים יותר.

אני משער, שישב להתבונן בה, בכריאה, ונהנה (... בדיוק כפי שהאומן משוקע כל-כולו ביצירתו, עד לרגע הסיום, בו הוא מרפה ממנה פתאום ומותירה כמות שהיא. מעתה שוב אינו תובע ממנה דבר. קיומה מספק, והריהי הכל. (... ביום הזה, שוקמים השמרים, נרגעת הפעלתנות, והפוקוס יכול לזוז קצת הצדה מן האדם ומכל מלאכתו. במוצב כזה של שקט ודממה נשמעים לפתע קולות רבים ו"חדשים". כמו בטיול, אם יפסיקו המטיילים לדבר, יישמעו פתאום רחשי השדות והיערות.

מוצב זה של דמימה הוא המוצע המאפשר התגלות, וזו לא תתרחש כאשר האדם עסוק – גם אם הוא עסוק בדברים חיוביים – שהרי הוא עסוק במשהו. אולם כאשר הוא שוקט, יכול הקדוש ברוך הוא לדבר אל לב האדם, ויכול להיות שהאדם ישמע (... בשבת אנחנו מזומנים רק להיות, פשוט להיות.

(יוחאי אורלן, ממך אליך: ספר השבת, תל אביב תשע"א, עמ' 179-180)

4. קח את שבת בבוקר (... אותי הורג לדעת שכולם יודעים עכשיו מה כולם עושים עכשיו: "עם ישראל" כעת מתעורר, מתלבש, שותה את הקפה שלו. בעוד חצי שעה יקראו יחד ובקול: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו! בסוף התפילה מחכה לכולם "קידושא רבה"; ברגע לאחת השיעור לגברים; ברבע לשתיים שיעור הנשים; ועכשיו – נחים, עד ארבע. כי יש "מנחה" ומעודה-שלישית זריזה – ארבעה ניגוני קרליבך על ציון ועל הנשמה המאירה, וזהו! מוצ"ש! נסתיימה לה כך עוד שבת מנוחה... תגיד לי מה הסיכוי שאחווה משהו הופשי, משהו רוחני, רגשי (יראת הרוממות, אהבת השם, דבקות, ואפילו רק "פירוש-המלות") בתוך תא-המעצר המקושט, הרועש, והמונוטוני הזה, שנקרא בית כנסת?!

"אבל חוץ מלדבר אתה עושה משהו?" – אתה שואל אותי, ואני אשיב: לא לעשות זו העשייה שלי כרגע. להתנתקות. להקשיב לצלילים הבודדים של האמת הראשונה שמנסה להבקיע מתוכי. להיכנס להפוגה ארוכה מההצגה הארוכה שבה לקחתי חלק בכפייה ובכאילו-בחירה. במונחים שאני זוכר מהתיכון: "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". מי יודע, אולי השבת האחת שכתוב עליה שאם נשמור אותה "מיד נגאלים" היא השבת שאותה הדתיים צריכים לחלל (בקריטריונים שלהם) כדי להוות בכלל מהי שבת.

(יואב כהן, ממך אליך: ספר השבת, תל אביב תשע"א, עמ' 165)

5. אכן, יפעת היום באה לידי ביטוי דווקא במונחי המניעה והשלילה, כפי שאת המיסתורין של אלוהים הולם לבטא בדרך שלילת התארים (via negationis).. לפיה אין ביכולתו של האדם לומר מה הוא אלוהים, אלא רק לומר מה אלוהים איננו. מפעם לפעם אנו חשים מה דל היה בית-המלך אילו היה בנוי מעבודתנו וממעשינו בלבד – לבנים כה מגושמות ולעיתים אף מעיקות. אולם, כיצד יעלה בידי האדם לבטא את הכבוד האלוהי נוכח הנצה, אם לא באמצעות הדממה הנוצרת מהגבלת המולת פעולות החולין? הגבלות אלו הן כשירה עבור זה היודע כיצד לשהות בארמון עם המלכה.

(אברהם יהושע השל, השבת, עמ' 38-39)

6. מה אנו? תשובה לשאלה זו תלויה כמשמעות השבת בעבורנו.

(אברהם יהושע השל, שם, עמ' 121)